

LA FESTA AUSTRIACISTA DE BANYOLES DE L'ANY 1710

GUERAU PALMADA

Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles. Llicenciat en història de l'art per la Universitat de Girona

PEP VILA

Institut d'Estudis Gironins

Resum

La festa del 24 al 27 d'octubre de 1710 en honor al pretendent Carles III a la vila de Banyoles fou organitzada amb entusiasme pels vilatans i càrrecs municipals, favorables a la successió austriacista en la corona espanyola. L'espectacularitat dels actes, amb focs d'artifici, balls i espectacles teatrals, feia presagiar una victòria austriacista contra el pretendent Borbó, Felip V. Tanmateix, pocs mesos després, Banyoles seria ocupada per un destacament borbònic del duc de Noailles, a les ordres del marquès d'Arpajou.

Paraules clau

Banyoles, guerra de Successió, festa popular, Felip V, Carles III d'Àustria.

Abstract

Summary: The local festival from 24th to 27th October 1710 in honor of pretender-to-the-throne Charles III in the village of Banyoles was organized with enthusiasm by locals and municipal offices, all of them pro-Habsburg succession followers to the Spanish crown. The spectacular events with fireworks, dancing and theatre plays foretold a Habsburg victory against the Bourbon pretender Philip V. However, a few months later, Banyoles was occupied by the Bourbon military detachment of The Duke of Noailles, under the command of The Marquis of Arpajou.

Keywords

Banyoles, the War of the Spanish Succession, a celebration Felip V, Carles III d'Àustria.

ELS PRECEDENTS: RECEL ALS FRANCESOS DURANT LA GUERRA DELS NOU ANYS

Durant la guerra dels Nou Anys (1689-1697) la vila de Banyoles fou ocupada per les tropes franceses. Aquesta ocupació provocà una gran animadversió dels banyolins contra les tropes borbòniques, circumstància

que es reproduí pocs anys després durant la guerra de Successió. Com és ben sabut, a l'inici del conflicte, el rei Lluís XIV de França decideix atacar la monarquia espanyola i travessa els Pirineus per penetrar cap a una Catalunya indefensa. Al començament del conflicte, les incursions de l'exèrcit francès, comandades pel duc de Noailles, afectaren sobretot les comarques de l'Empordà, la Garrotxa i el Ripollès. L'embranchida dels francesos a la muntanya era ininterrompuda, i el mes de maig de 1689 queia la plaça forta de Camprodon, i l'any següent, Sant Joan de les Abadesses i Ripoll.¹ Durant el primer any de la guerra, Banyoles no caigué en mans franceses, i les tropes espanyoles acamparen prop de la vila, pel camí del front establert als Pirineus. El 30 de maig de 1689 tenim la notícia que un representant de la vila de Banyoles s'acostà fins a Cornellà del Terri per tal de saludar el marquès de Sant Vicente, Fernando Pignatelli, general de la cavalleria espanyola; el 31 d'agost del mateix any dos terços napolitans eren allotjats a la vila i al monestir, comandats pel tinent general Gasneri i dos mestres de camp. Les campanyes per a la defensa del Principat eren costoses, i el mes d'abril del mateix any arribà a Banyoles Joan Vivet, oïdor militar, per tal de demanar contribucions per a la campanya de la cavalleria espanyola. Residí a la casa Perpinyà del carrer de les Escrivanies durant una setmana (els dies 22-28 d'abril), on rebé els jurats del Comú.² En plena guerra, l'any 1692 són sortejats els soldats que s'han de mobilitzar al front, i a l'abadiat de Banyoles li tocà aportar 100 soldats, 38 dels quals corresponen a la vila i agrupats en 5 esquadres, rellevades cada 8 o 10 dies.³ El dia 22 de febrer del mateix any s'hostatjaren 100 soldats alemanys amb 2 capitans, 2 alferes, 2 sergents i 2 tinents. L'enemic començava a ser a prop, i el 1693 la vila de Banyoles participà en la fortificació de Castellfollit de la Roca i hi envià 100 estagues de 14 pams de llargària i $\frac{3}{4}$ de gruix.⁴ Malgrat tot, la plaça forta garrotxina caigué en mans franceses el setembre de 1694.

A principis de 1694 inicien les operacions de l'exèrcit francès de Noailles per l'Empordà. En aquest moment, el monestir benedictí de Sant Esteve de Banyoles es convertí en un hospital militar de campanya, a la rereguarda, i es

¹ CORTADA, Lluís. *Estructures territorials, urbanisme i arquitectura poliorcètics a la Catalunya preindustrial*. Volum I (de l'antiguitat al segle XVII), Barcelona, IEC, 1998, pàg. 277 ss.

² PALMADA, Guerau. *La muralla de Banyoles*, Quaderns de Banyoles, 10, Ajuntament de Banyoles i Diputació de Girona, 2009.

³ AA.DD. *Història del Pla de l'Estany*, Diputació de Girona, 2000, pàg. 490-492.

⁴ CONSTANS, Lluís G. *Manuscrits inèdits de Mossèn Constans. IV Crònica*, CECB, Banyoles, 1981.

traslladen des del front i de manera continuada els soldats de l'exèrcit reial austriacista, molts dels quals enterrats al cementiri monacal. En el preàmbul d'aquesta invasió francesa, arribà a la vila, procedent de l'Empordà, el general Don Carlos de Sucre, mestre de camp dels exèrcits espanyols, que residí a la casa noble dels Perpinyà.⁵ Durant la seva curta estada el dia 25 de gener de 1694, el Consell Municipal va decidir regalar-li un moltó, alguns parells de gallines i colomins per tal que quedés agraït de la generositat dels banyolins.⁶ La seva visita no fou casual, ja que l'hivern de 1694 fou el preludi de la invasió francesa des del Rosselló: el mes de maig de 1694 entrava l'exèrcit de 25.000 homes del duc de Noailles⁷ des del coll del Pertús, ràpidament penetrant per terres empordaneses. El 27 de maig es lluirà la decisiva batalla del riu Ter (Baix Empordà), en què el marquès de Villena, lloctinent del Principat, va ser estrepitosament derrotat amb el seu exèrcit de 20.000 soldats.⁸

La població de Banyoles certament es mobilitzà contra els invasors francesos, malvistos pels banyolins per les seves contínues servituds i saquejos. El Dr. Miquel Torrent, capellà major de Santa Maria dels Turers, ens relata que el 11 de maig de 1694 durant la festa de Sant Cogesma un gran nombre de banyolins volien anar a lluitar contra els francesos en el setge de Palamós; però, malauradament, la vila baixempordanesa caigué ben aviat.⁹ Segons els estudis de l'historiador banyolí Mossèn Lluís Constans, tenim la notícia que les tropes del mariscal Noailles ocuparen finalment Banyoles a finals del mes d'agost de 1694, pel camí de la plaça forta de Castellfollit.¹⁰ Tanmateix, el mes juny ja havien caigut el castell d'Hostalric i també la ciutat

⁵ Carlos Adrián de Sucre era un notable militar d'origen francès, va ser governador de Girona i mestre de camp dels exèrcits espanyols de Catalunya entre els anys 1692 i 1694.

⁶ ACPE: Fons Ajuntament de Banyoles. Llibre de la Universitat (1688-1734) L9, f. 57r.

⁷ Anne -Jules de Noailles (París 1650- Versalles 1708) va ser segon duc de Noailles i comte d'Ayen. Fou governador del Rosselló (1682-1689). El 1689 entrà pels Pirineus i s'apoderà de Camprodon i dominà la zona nord del Principat. El 1693 fou nomenat Mariscal de camp i el 1694, cap de l'exèrcit del Rosselló. Lluís XIV el nomenà lloctinent de les terres conquerides a Catalunya, com Palamós, Girona i Hostalric (1694). A causa d'una malaltia, el 1695 deixà el front i traspassà el comandament al duc de Vendôme.

⁸ ALCOBERRO, Agustí. "Torroella de Montgrí i l'Empordà durant l'ocupació francesa de 1694-1698", *Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí*, Ajuntament de Torroella del Montgrí, 1994, pàg. 65ss.

⁹ ACPE: Fons Santa Maria dels Turers (1551-1887) núm. reg. 1. Anuals de Miquel Torrent (capellà major de Santa Maria dels Turers).

¹⁰ CONSTANS, Lluís G. *Manuscrits inèdits de Mossèn Constans. IV Crònica*, CECB, Banyoles, 1981.

Memoria y Compte de tot allò q. se' ha feyt
 foy en lo any 1710 L'any de la
 Quinquagesima de orde y Brancato del honor. l'any
 de dita Vila pagara per la part de tota la
 dita Vila pagar deli gahos de la festa del 24
 25-26- y part 27 del mes de octubre del
 dit any 1710 En alth de Gracia a Deu n'alt
 per los gloriosos Inimfos victorij y felices
 successors q' la Divina Magestat ha donat
 a las Anias y vida p'nia de nostre amat
 Rey y Senyor Carlos tercero Deu gl. Enue
 Laborden co Administrador De dita festa
 elegits per dies S'ra Jurats y concell de dita
 Vila Amer Blanch Sastre, Daldiri Amada
 Abroguec y Francorch Prat Apotecari a
 ononda Barcelona es lo Seguent

Primo en lo die 22 del dit mes de octubre 1710
 he pagat a Mique Simon serrador Garro-
 mentont bracec y S'raus fambada felter tota
 de dita Vila dotre sous a cada un per un
 jornal de fertella per las lluminarias en la
 nits de dita festa Son oute una llura y
 setze sous dich 144 50

El die die he pagat al dit Mique Simon dos
 lluras y vuyt sous per quatre jornals de
 Nallat dita festa dich 24 80
 seudint ap'ca Mique Simon per un botall de
 amer blanch 40 40

Item als 23 de dit mes y any he pagat
 a Joan Dagista Plaixa ferret de
 dita Vila tres lluras y setze sous per lo
 treball de dobar y renovar la praella

Fig. 1. Festa del 24-27 d'octubre de 1710. Document de l'Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany. Fons Ajuntament de Banyoles. Clavariat (1630-1769), signatura 52 (foto: Guerau Palmada).

de Girona, quan precisament el dia 29 de juny es féu l'acte de rendició del governador de la plaça forta gironina, Francisco de Copula, el mestre de camp, Carlos de Sucre, els jurats de la ciutat i representants del Capítol de la Catedral.¹¹

Potser caldria suposar que Banyoles ja es rendí a finals del mes de juny, tot i que les imposicions de les tropes franceses es feren evidents a finals d'estiu. El capellà major de Santa Maria dels Turers en relata les picabaralles amb els soldats borbònics, quan el diumenge 24 d'agost de 1694, dia de Sant Bartomeu, feren tancar l'església parroquial: "*Lo diumenge passat Sant Bartomeu que's fa la festa de la dedicació de la Iglésia de Monestir era assí la armada de Fransa y nos feu tancar Santa Maria. Feren la festa lo diumenge vinent y tampoch no-s tancà, però no-s donaren pa y ploms*¹²".¹³ El *Llibre de la Confraria de Santa Magdalena de Camós* ens descriu novament els episodis violents de l'ocupació francesa a Banyoles i a les poblacions veïnes: els soldats requisaven el blat, cobraven una contribució mensual de 360 lliures, trencaven les finestres i portes de les cases i s'emportaren les dues campanes de l'església de Santa Magdalena de Noves de Camós (19-20 setembre de 1694), i la més petita fou esmicolada a Banyoles.¹⁴ Aquesta violència envers els béns eclesiàstics dels soldats francesos també es donà en moltes esglésies de l'Empordà, la Selva i la Garrotxa.¹⁵ Segons Mossèn Lluís Constans, el dia 16 de setembre el mateix duc de Noailles residí en aquesta vila, quan concedeix salvaguarda a Miquel Puig de la Bellacasa.¹⁶ Tot i aquesta primera ocupació, el destacament francès

¹¹ A Girona, per la seva capitulació, li foren imposades quatre demandes. Si no capitulava, la ciutat era amenaçada de saqueig. La tercera demanda obligava la ciutat a pagar una forta imposició cada mes per mantenir el governador, els oficials d'estat major i la tropa que no s'allotgés a les cases particulars. La quarta era la contribució de 50.000 lliures barceloneses per al rei borbònic Lluís XIV. BUSQUETS, Joan i SIMON, Antoni. *Girona al segle XVII*, Quaderns d'història de Girona, Ajuntament de Girona–Diputació de Girona, 1993, pàg. 86-87.

¹² "Peça de plom que serveix com a moneda per pagar els capellans que assisteixen als actes corals" (DCVB).

¹³ ACPE: Fons Santa Maria dels Turers (1551-1887) núm. reg. 1. Anuals de Miquel Torrent (capellà major de Santa Maria dels Turers).

¹⁴ CONSTANS, Lluís G. *Diplomatari de Banyoles*, V, CECB, Banyoles, 1992, pàg. 344-345 (doc. 1679).

¹⁵ SOLÀ, Xavier. "Guerras, destrucció i saqueig del patrimoni eclesiàstic a l'època moderna: el bisbat de Girona (segles XVI-XVII)", *L'Època del Barroc i els Bonifàs: actes de les Jornades d'història de l'art a Catalunya*, Universitat de Barcelona, 2007, pàg. 471ss.

¹⁶ CONSTANS, Lluís G. *Manuscrits inèdits de Mossèn Constans. IV Crònica*, CECB, Banyoles, 1981.

preferí establir-se a la vila comtal de Besalú, i el dia 28 d'octubre la vila de Banyoles fou obligada a pagar 1.000 lliures cada deu dies, que es destinaven a la seva guarnició.¹⁷

A principis de març de 1695 una guarnició alemanya ocupà el monestir de Sant Esteve de Banyoles, segons el testimoni del Doctor Miquel Torrent: “*Lo dit any als primers de mars vingueren a esta vila dos regiments de alamanys, fra de la Armada de França y la major fortaleza o guarnició posaren en lo Monestir. Cerca de mitja Quaresma vingué un frare almany per benehir 9 banderas me vingué a trobar per la assistència y volgué se beneissen en sillaria y que assistissen beneficiats y monjos en dita Iglésia*”.¹⁸ El 23 de març van ser expulsats els seus monjos benedictins que encara s’hi allotjaven, i s’hi feren forts la major part dels dos regiments borbònics integrats per soldats alemanys: “*Al 23 mars 1695 convocat lo Capítol del present Monastir en lo qual foren presents lo senyor Prior, lo Doctor fra Geroni de Pujades y fra Joseph Bru dispenser; fou proposat que havent posat lo Rey Cristianissim una numerosa guarnició en la vila de Banyolas, la qual havia tret tots los monjos de present Monastir, volent que dits monjos asitissen en donar lo que havia Monastir com era llenya, sal, oli, llum y llits y roba de taula...*”.¹⁹ Els soldats francesos sembla que s’hi mantingueren fins a principis d’estiu. Així, el 26 de juny de 1695 morí a l’hospital del monestir un soldat francès, “*fill de un marxant de Llió de França*”, anomenat Barri.²⁰ De nou, el Dr. Miquel Torrent en el seu testament de l’any 1746 rememora que l’any 1695 els soldats francesos reforçaren la muralla del monestir amb la intenció de fortificar-s’hi, i deixaren una pila de runa i reble en un hort de la seva propietat, a tocar del *rec del Molí* –certament el rec molí fariner Rabassa i l’hospital del monestir.²¹ Aquell mateix any es van reproduir les incursions franceses a la comarca, ja que va ser saquejada l’església i rectoria d’Usall (Porqueres).²²

Durant el mes de juliol de 1695 els francesos van enderrocar els castells d’Hostalric i de Castellfollit de la Roca. De fet, també es té una breu notícia sobre la voladura de la muralla de Banyoles el dia 25 de juliol de 1695.

¹⁷ CONSTANS, Lluís G. *Diplomatari de Banyoles*, V, CECB, Banyoles, 1992, doc. 1676.

¹⁸ ACPE: Fons Santa Maria dels Turers (1551-1887) núm. reg. 1. Anuals de Miquel Torrent (capella major de Santa Maria dels Turers).

¹⁹ CONSTANS, Lluís G. *Diplomatari de Banyoles*, V, CECB, Banyoles, 1992, doc. 1678.

²⁰ ADG: Parròquia de Santa Maria de Banyoles. Llibre d’òbits (1678-1773), f. 35v.

²¹ ADG: Llibre de Testaments 5 (1776-1753) f. 13v-15v.

²² CONSTANS, Lluís G. *Manuscrits inèdits de Mossèn Constans. IV Crònica*, CECB, Banyoles, 1981.

Estranyament, però, els autors no varen ser les tropes franceses, sinó les tropes espanyoles: “...als 25 de juliol de dit any feren bolar las muradas²³ de Banyolas per ordra del rey de Espanya”.²⁴ El propòsit era evitar que la vila es convertís en una plaça forta per a les tropes del duc de Noailles. El 31 de desembre de 1695 la universitat banyolina reconeixia que havia manllevat a la població grans quantitats de diners per fer front als pagaments imposats pels “*ministres de Fransa*” aquell novembre passat. Les quantitats imposades sumaven 4.000 francs, equivalents a 2.000 lliures barceloneses, distribuïdes en quatre pagues mensuals. El tribut fou imposat per imputar als banyolins la seva complicitat en l’enderroc de la muralla i alguns membres del poder local Benet Torrent i Miquel Puig de la Bellacasa van ser empresonats a Girona: “...y lo motiu de dits ministras és per que diuen la vila a instat ab Espanya de que vingueyen²⁵ a espallar las murallas de la present vila per que ells no s’i púgan tant fàcilment furtificar-s’i ells o volen axís per que la vila prestàs les espatlles a la suscrita promesa; prengueren un jurat que hera lo de bras segon que se trobave, aleshores, Banet Torrent passamaner ab dit puesto y un síndich del terma que era Miquel Puitg de la Bellacasa ab que los enviaren ordre anàsen a Gerona per convenir axís y quant los tingueren a la Ciutat los feren posar a la presó”.²⁶ L’amenaça dels francesos, si no es complia aquest pagament, era retenir a la presó el jurat del braç segon, Benet Torrent, i el síndic del terme, Miquel Puig de la Bellacasa, com també de saquejar i cremar la vila cada dia. Com que no fou possible reunir aquesta elevada quantitat, els jurats van fer diligències amb els generals francesos de la ciutat de Perpinyà i d’altres parts per tal d’alliberar-los.

Una darrera notícia dels convulsos episodis bèl·lics té com a protagonista una partida de miquelets enfurismats. El dia 28 de gener de 1696 diversos vilatans de Banyoles que transportaven mercaderies a l’Escala d’Empúries, prop de Mata i del riu Matamors, foren presos per “*una grosa partida de micalets de Espanya*”. Llavors la meitat dels miquelets penetraren a Banyoles: “*Pasa per la plassa de la present vila l’altra meitat de partida*”. Es reuniren al Puig de Sant Martíria amb la intenció de cremar la vila, acusant els banyolins de col·laboracionistes amb els francesos. Els jurats van poder parlamentar-hi, tot i que foren maltractats a bastonades. Finalment, s’evità el saqueig a canvi

²³ Muralles.

²⁴ CONSTANS, Lluís G. *Diplomatari de Banyoles*, V, CECB, Banyoles, 1992, pàg. 344-345 (doc. 1679).

²⁵ Entenem *vingueren*.

²⁶ ACEP: Fons Ajuntament de Banyoles. Llibre de la Universitat (1688-1734) L9, f. 62.

d'un tribut de 15 dobles.²⁷ Tot i aquesta escaramussa dels miquelets, les tropes franceses residiren a la vila a l'estiu, com es desprèn del llibre d'òbits parroquial. Així, el 24 d'agost de 1696 va ser enterrat Ruben God sotstinent de regiment.²⁸ El dia 18 de setembre de 1696 fou enterrat "*Joannes Domenicus Alamany de Chatounuevf capitaneus*", de l'exèrcit francès.²⁹

ELS PRIMERS ANYS DE LA GUERRA DE SUCCESSIÓ

El *Llibre d'òbits de Santa Maria dels Turers* recorda l'any 1700 la mort del rei Carles II, com si fos un presagi dels fets bèl·lics que es desencadenarien en els anys successius: "*Dia primer de novembra de any 1700 morí lo senyor Don Carlos segon Rey de Espanya de edat de 39 anys al qual lo matex dia y la mateixa hora que cumplí al 39 anys que fou en dilluns lo primer del sobradit mes y any*".³⁰ Com és ben sabut, la guerra de Successió s'inicià després de la mort sense descendència de Carles II i en el nomenament de Felip d'Anjou, nét de Lluís XIV, com a successor seu. L'imperi austríac, Anglaterra i Holanda s'hi oposaren, mentre que Felip tenia el suport de França i Espanya. Catalunya es mostrà contrària al seu nomenament, i s'alineà amb el bàndol austriacista. No casualment, havia arrelat un profund sentiment antifrancès al llarg del segle XVII a causa de les nombroses guerres que sacsejaren les ciutats i viles del Principat, i la vila de Banyoles, com s'ha vist, també va patir les incursions i pillatges dels francesos en la darrera dècada del sis-cents. L'episodi bèl·lic més destacat va ser la caiguda final de Barcelona el dia 11 de setembre de 1714.

Durant el primer període la guerra (1705-1710) les tropes filipistes no van ocupar l'actual comarca del Pla de l'Estany, tot i que arribaren ben a prop del riu Fluvià, fins a Navata i Bàscara. En aquests primers anys, Banyoles es trobà entre l'ocupació francesa dels pobles de l'Empordà i la ciutat de Girona, plaça forta dels austriacistes. Certament, els ànims deuien estar agitats, ja que el 27 de novembre de 1705 fou mort un tal Bernat pel sometent alçat, a la pallissa de Miquel Peregrí.³¹ Enmig d'aquest ambient enrarit, l'abat del monestir de Sant Esteve de Banyoles, Joan Baptista Descatllar i Tord decideix

²⁷ ACPE: Fons Ajuntament de Banyoles. Llibre de la Universitat (1688-1734) L9, f. 63.

²⁸ ADG: Parròquia de Santa Maria de Banyoles. Llibre d'òbits (1678-1773), f. 38.

²⁹ ADG: Parròquia de Santa Maria de Banyoles. Llibre d'òbits (1678-1773), f. 39r.

³⁰ ADG: Parròquia de Santa Maria de Banyoles. Llibre d'òbits (1678-1773), f. 44r.

³¹ ADG: Parròquia de Santa Maria dels Turers. Llibre d'òbits (1678-1773), f. 48.

abandonar Catalunya el març de 1706 i traslladar-se a Roma, com a mesura de prudència a causa del seu clar suport al pretendent Felip V.³² El front era a l'altra banda del Fluvià, i a la vila arribaven soldats ferits. El dia 19 de febrer de 1706 fou enterrat Llorens Vila, natural de Terradas. Soldat de las “*guardas de las fronteras*” i ferit a Navata, morí a l'hospital.³³

La resistència austriacista al voltant de Girona es mantenia encara ferma. El dia 13 de febrer de 1707 arribà a Banyoles l'oïdor reial del Principat, un tal Bracó probablement Josep Bracó³⁴ acompanyat de l'Il·lustríssim Alex (Gaietà) de Tristany,³⁵ per tal d'allistar soldats en el bàndol austriacista. Els jurats, vestits amb gramalles verdes, els foren a rebre conjuntament amb alguns consellers, moment en què els foren entregats dos “papers estampats” tramesos pel virrei i capità general de Catalunya: “...*a fi y efecte de levantar soldats per servey del Rey nostre Carlos tercer y defensa del principat per obviar lo aver de fer somatents per los molts gastos ocasionan dits somatents als comuns y aver considerat esser poch profit per lo Real servey*”.³⁶ Probablement, avui es conserven aquestes dues cartes (amb data 26 novembre de 1706 i 20 desembre de 1706) del virrei i capità general de Catalunya, el comte d'Ullefelt, dirigides als diputats i oïdors de comptes del Principat. En aquesta correspondència, el virrei insta les universitats catalanes a formar i nomenar regiments amb oficials, pagats durant el seu servei militar i amb dret a una manutenció de pa.³⁷

A partir del mes de juliol de l'any 1707, Catalunya és atacada des de tots els fronts: Rosselló, València i Aragó. Per Girona arriba un exèrcit francès format per 8.000 homes. De fet, la preocupació per la invasió es fa palesa en les immediacions de la vila de Banyoles, sobretot en una ordre que arriba el 30 de novembre de 1707 en què els sotsveguer de Besalú, Joan Baptista

³² ALSIUS, Pere. *Ensaig historich de la sobre la vila de Banyolas*, Banyoles: 1895.

³³ ADG: Parròquia de Banyoles. Llibre d'òbits de Santa Maria dels Turers, f. 48.

³⁴ A partir de l'any 1705 consta que Josep Bracó ocupà el càrrec d'oïdor reial de l'Escrivania Major de la Generalitat de Catalunya, segons consten en diferents dietaris dipositats en l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

³⁵ Els Tristany foren una nissaga de juristes que ocuparen diversos càrrecs a la Reial Audiència de Catalunya al llarg de la segona meitat del sis-cents, entre els quals oïdors de comptes. Vegeu MARTÍNEZ, Miquel Àngel. *Els magistrats de la Reial Audiència de Catalunya a la segona meitat del segle XVII*, Estudis 33, Fundació Noguera, Barcelona, 2006.

³⁶ ACPE: Fons Ajuntament de Banyoles. Llibre de la Universitat (1688-1734) L9.

³⁷ ACPE: Fons Ajuntament de Banyoles. Edictes, cèdules i demés ordres impreses (1679-1749) L76.

Miquel, ordena que alguns vassalls de l'abat del monestir de Sant Esteve es presentin a Navata (Alt Empordà) per tal de demolir les seves muralles, la resta d'obriers per dur aquesta tasca eren dels pobles de Maià, Sagaró, Vilademires, Crespià i Vilert.³⁸ Els obrers havien de ser “bons per treballar en las morallas de Navata y algun mestre de casas si n'i ha y alguna barrina per fer barrinades en dita moralla y aportaran també la pólvora se haurà de menester per fer ditas barrinades y asò cumpliran sots pena de vint y sinch lliuras y altres penas arbitràries y ser desobadients al Rey nostre Senyor”.³⁹

A la primavera de 1708 les tropes borbòniques es disposaven a atacar la ciutat de Girona, acampades des del Pla de Raset fins a la Costa Roja. Ràpidament, arribà a Banyoles el dia 31 de maig una ordre del veguer de Girona i del príncep Enric de Darmstadt, general de les tropes de Carles III en el Front Nord. Les tropes austriacistes es trobaven acampades en un paratge des del “Pla de Camp Olivà fins a la Manola”.⁴⁰ Van demanar 30 homes armats i aptes que havien de reunir-se al Pont Major de Girona, els quals tindrien una paga diària de 2 reals de plata i pa: “Demanan trenta hòmens entre vila y abadiat per reprimir las forças del enemich se ajuntada la promenade⁴¹”.⁴²

L'estiu de 1709, un exèrcit francès dirigit pel duc de Noailles penetrà per l'Empordà i arribà fins a les immediacions de la ciutat de Girona, on demanà quantioses contribucions a les poblacions gironines conquerides. Foren ocupats els pobles de Bàscara, Banyoles, o a muntanya Santa Pau o Besalú.⁴³ Precisament, el 19 d'agost de 1709, un destacament francès integrat per 3.000 homes, format per cavalleria, infanteria, carruatges i fusellers, acampà a Banyoles i a la Vall del Terri per ordre del duc de Noailles,⁴⁴ després d'haver

³⁸ Cal recordar que alguns dels soldats ferits que arribaven a Banyoles defensaven la plaça forta de Navata amb el seu castell.

³⁹ CONSTANS, Lluís G. *Diplomatari de Banyoles*, VI, CECB, Banyoles, 1993, doc. 1706.

⁴⁰ La Manola és una paratge del riu Ter a Pedret, on es troba una presa, un molí i una central del mateix nom.

⁴¹ Gallicisme. Passeig.

⁴² ACPE: Fons Ajuntament de Banyoles. Llibre de la Universitat (1688-1734) L9.

⁴³ CONSTANS, Lluís G. “Una Crònica inédita de la guerra de sucesión en Gerona”, *Annals del IEG*, 5, 1950, Girona: Institut d'Estudis Gironins, pàg. 87-88.

⁴⁴ Adrien-Maurice de Noailles (París 1678–íd. 1766), tercer duc de Noailles, ja actuà durant la guerra dels Set Anys al costat del seu pare i del duc de Vendôme. Tornà a combatre durant la guerra de Successió, el 1707 entrà a la Cerdanya i a l'Empordà, el 1709 s'apoderà d'Olot. El 1708 és nomenat cap de l'exèrcit francès de Catalunya. El gener de 1711 conquereix Girona, un cop acabada la guerra tornà a França (1714) i formà part del govern de la regència, després de la mort de Lluís XIV.

entrat al poble de Bordils.⁴⁵ A Bordils les tropes filipistes saquejaren les cases del poble i s'emportaren 2.000 quarteres de blat. Aquell mateix mes d'agost també malmeteren moltes esglésies de la comarca, com ara Corts i Pujals dels Pagesos. El mateix any, els francesos requisaren el blat de diversos pobles de la comarca, però es resistiren les parròquies de Ravós del Terri o Vilamarí. Davant la temença del saqueig dels soldats francesos, els jurats escolliren fra Francesc de Castelló, monjo almoiner del monestir benedictí de Sant Esteve, per tal que prestés jurament d'obediència al destacament francès del comandant Sevigny. Els francesos, no complaguts, entraren a la vila de Banyoles, on registraren totes les cases i s'emportaren 18 quarteres de blat de la casa de l'Almoina, 100 quarteres de blat de la cambreria del monestir i 30 quarteres més del monjo almoiner. Un cop acabat el saqueig, el comandant Sevigny s'allotjà a la casa noble Perpinyà, seu de la notaria reial, on foren fets presoners de guerra els jurats municipals Sebastià Gomis, Pere Llach i Joan Darana, com també el monjo sagristà Josep de Vilamala,⁴⁶ a més del capellà major i el domer de Santa Maria, els doctors Vila i Pla. El Comú de la Vila i el cenobi benedictí de Sant Esteve hagueren de pagar una suma de 400 lliures per tal d'alliberar-los, quan ja eren retinguts a la vila de Torroella de Montgrí.⁴⁷ Certament, aquest segrest i el seu posterior rescat encara enfortí més l'animadversió vers les tropes franceses de Felip V, ja recordada pocs anys abans en la guerra dels Nou Anys.

Durant el domini austriacista de la ciutat de Girona, el 14 de gener de 1710 la ciutat va rebre la visita de l'arxiduc Carles en el context d'un viatge destinat a aixecar els ànims dels catalans. El dia següent es cantà el *villancico Hoy que Gerona a María*, compostat pel mestre de capella de la catedral de

⁴⁵ AA.DD. *Història del Pla de l'Estany*, Diputació de Girona, 2000, pàg. 494.

⁴⁶ Josep de Vilamala entrà al monestir de Banyoles el 7 de juny de 1707. Després de l'ocupació francesa de Banyoles, assistí a la Junta de Braços el juny de 1713, en la qual es resolgué la resistència de Barcelona contra Felip V. El 18 d'agost de 1713, com a Diputat Eclesiàstic, jurà el càrrec de President de la Generalitat, en substitució de Francesc Antoni de Solanell. Ocupà el càrrec fins al 16 de setembre de 1714, quan fou abolida la Generalitat i els seus càrrecs, morí el 4 de juliol de 1720. Vegeu ABELLAN, Joan A. "De Banyoles a la presidència de la Generalitat de Catalunya", *Els Colors del Pla de l'Estany*, 127, juliol de 2010, pàg. 46.

⁴⁷ CONSTANS, Lluís G. *Diplomatari de Banyoles*, VI, CECB, Banyoles, 1993, doc. 1708 i 1709. Les imposicions es repetiren a moltes viles gironines, com per exemple a Castelló d'Empúries. Vegeu COMPTE, Albert. "La Guerra de successió vista des d'un petit nucli urbà empordanès", *Annals del IEG*, 25, vol. 2, Girona: Institut d'Estudis Gironins, 1981, pàg. 167-192.

Fig. 2. Teiera de ferro a la plaça Major de Banyoles, clavada a la façana de Can Bòlica (foto: Guerau Palmada).

Girona, José Gaz,⁴⁸ en honor al pretendent a la corona.⁴⁹ El 16 de gener de 1710, Lluís Bohigas, notari i síndic de Banyoles, informà en el ple municipal que havia donat la benvinguda al rei Carles III de part de la vila: “*Dona de part de dita vila la Benvinguda a la sa casa Cathòlica y Real Maagestat’ de nostre Rey y I. Carlos tercer, que duia mobent-se en la ciutat de Gerona ha hont arribà lo dia 14 de dit mes y any*”.⁵⁰ Carles III féu una breu estada a Girona els dies 14 i 19 de gener amb l’objectiu d’animar els gironins a resistir als francesos. Banyoles, a principis de 1710, també es trobava sota el bàndol austriacista. Per exemple, el dia 26 de maig s’allotjà al monestir de Sant Esteve el general de cavalleria, baró d’Ullefeld, visitat des de Girona pel generalíssim de les tropes Wetzell, i els generals Frank Albert i Don Ignasi Picalqués, governador de Girona.⁵¹

⁴⁸ Josep Gaz (Martorell 1656-Girona 1713). Compositor i mestre de capella format a la catedral de Barcelona.

⁴⁹ MONTAGUT, M. Rosa. “Música y fiesta barroca: celebraciones en Tortosa en honor de Felipe V (1701)”, *Anuario musical*, 59 (2004), CSIC, pàg. 95-96.

⁵⁰ ACPE: Fons Ajuntament de Banyoles. Llibre de la Universitat (1688-1734) L9.

⁵¹ CONSTANS, Lluís G. *Diplomatari de Banyoles*, VI, CECB, Banyoles, 1993, doc. 1714. L’any 1709 és destinat com a general comandant del Front Nord amb capital a Girona, en substitució del tinent general Heinrich von Hessen-Darmstadt.

Cal destacar que al llarg dels segles XVII i XVIII el monestir benedictí de Sant Esteve era una preuada fortalesa, i fou ocupat tant per tropes espanyoles com per franceses en les contínues guerres frontereres.

LA FESTA AUSTRIACISTA

La vila de Banyoles, sens dubte, es mostrà majoritàriament a favor de la successió del rei Carles III d'Àustria. Sabem que el tema de la festa oficial durant el Barroc, l'enaltiment de la monarquia, presenta multitud de facetes diferents. Interessa per la història de la política, de les arts, de les mentalitats. El poble hi col·labora i també n'és espectador privilegiat. El poder de la monarquia i la seva projecció mediàtica arriba fins als pobles més petits. Mercès a un document del fons municipal dipositat a l'Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany i transcrit a la fi, en aquest mateix article Sebastià Gomis, encarregat del Clavari, anotà en el memorial de comptes un gran nombre de despeses causades per les festes dels dies 24, 25, 26, i part del 27 d'octubre de 1710 per celebrar la gloriosa victòria del rei Carles III.⁵² La vila de principis del segle XVIII només tenia una població de prop d'un miler d'habitants, i molt probablement vingueren a les festes molts habitants de les parròquies veïnes com, per exemple, de la Vall del Terri, Camós, Usall i Serinyà.⁵³ Amb motiu d'aquesta festivitat laica, els jurats escolliren com a pabordes o encarregats Amer Blanc (sastre), Baldiri Armadàs (adroguer) i Francesc Prat (apotecari).⁵⁴ La descripció dels actes festius no deixà dubte de la seva espectacularitat i es portaren a terme principalment a la plaça Major. El fuster Narcís Famada, el serrador Sisle

⁵² Sebastià Gomis fou notari de Banyoles (1688-1712) i de la batllia reial de Cornellà del Terri. El seu pare fou el sabater Francesc Gomis. L'any 1679 es casà amb la banyolina Anna Maria Estrada. Ocupà diverses vegades el càrrec de jurat de la Universitat de Banyoles. La seva muller fou enterrada el dia 12 de juliol de 1710 (ADG: Parròquia de Banyoles. Llibre d'òbits de Santa Maria dels Turers, f. 53).

⁵³ Sobre la demografia en època moderna a la vila de Banyoles, vegeu GRABULEDA, Josep; TARRÚS, Josep. "Banyoles". Quaderns de la Revista de Girona, Girona: Diputació de Girona-Caixa de Girona, núm. 40 (1993), pàg. 50. TERRADAS, Dolors. "Aproximació a un exemple d'industrialització no reeixit: Banyoles 1700-1900", Quaderns del Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles (1980-84), pàg. 145ss. AADD, Història del Pla de l'Estany, Girona: Diputació de Girona, 2000, pàg. 401-423

⁵⁴ El sastre Amer Blanch, pocs anys abans, ostentà el càrrec de jurat en cap (1708), com també ho fou l'apotecari Francesc Prats l'any 1716. A més, Francesc Prats, que tenia la seva casa a la plaça Major, era casat amb Dominica Gomis.

Simon i el bracer Bartomeu s'encarregaren de les "lluminàries", és a dir, tallaren la llenya i la col·locaren a les teieres de forja suspeses als angles de la plaça. D'aquestes teieres encara avui se'n conserva una *in situ* a la façana de la casa medieval de Can Bòlica.⁵⁵ A més a més, al ferrer Joan Baptista Planxa li tocà reparar la teiera o graella gran. A la plaça tocaren 4 músics i 11 cantors, probablement forans, com es desprèn de les despeses de manutenció. Caldria suposar que interpretaren diferents villancets, molt difusos a l'època del Barroc. Durant les tres nits hi hagueren focs d'artifici (coets voladors, coets de corda, rodes de foc).⁵⁶ Les màquines d'artifici foren transportades per Pere Blanch, traginer de Vilassar de Mar, des de la ciutat de Barcelona. El corder Jaume Delom proporcionà corda fina per als coets voladors o "correus", com també la corda que aguantava el globus lligat a l'arbre de Maig clavat al centre de la plaça. En concret, des del segle XVII la confraria dels Ciri celebrà la plantada de l'arbre de Maig a la plaça Major, tradició encara avui conservada al municipi veí de Cornellà del Terri amb el popular Ball del Cornut el dilluns de Pasqua.⁵⁷

Al drac de la vila, figura del bestiar banyolí documentada com a mínim des del segle XVII, li foren col·locats "coets llargs", caldria suposar que a la seva boca. La carcassa zoomòrfica fou coberta amb una tela de Gant comprada al sastre Amer Blanch, i pel seu ballador, tela blanca per a calces i vestit. Al fuster Lluís Argelés li tocà arreglar les ales del drac. Els adroguers Baldiri Armadàs i Francesc Prats proporcionaren oli de nous, aiguacuit, blanquet, verdet, orpiment, dos papers de "fum de estampa"⁵⁸ i "adsercol" per repintar la figura del drac. Joan Baptista Llorens, daurador banyolí, pintà tota la figura, en què, donades les matèries emprades, dominaven probablement els colors verd, blanc i groc. També es construí un cadafal de

⁵⁵ La teiera és un engrallat de forja dins el qual es crema teia o llenya per fer llum. A la plaça Major hi havia clavades diverses teieres, molt probablement situades als angles de les porxades, documentades al llarg del sis-cents i set-cents i a càrrec del poder local.

⁵⁶ Cal destacar que la pólvora fou comprada a Narcís Cabanellas, polvorer de Banyoles, que molt probablement tenia el seu molí polvorer en la unió del rec Major amb la riera Vella, al veïnat de Mas Riera, prop de la Farga d'Aram, avui desaparegut. El molí és documentat l'any 1685. Vegeu AAVV. *La concòrdia sobre les aigües de l'estany*, Ajuntament de Banyoles i CECB, 1985. Es té la notícia que el dia 7 d'agost de 1711 Narcís Cabanellas polvorer morí a causa d'una malaltia.

⁵⁷ PALMADA, Guerau. "Dracs alats i balls vora l'estany", *Revista de Girona*, Diputació de Girona, 253, març-abril 2009, Girona, pàg. 72-76.

⁵⁸ "Pólvores obtingudes del fum de la pega grega, de color negre blavenc, usat en pintura, impremta i tintoreria".

Figura 3. Les voltes de la plaça Major de Banyoles (1912) (foto: Biblioteca de Catalunya. Fons Fotogràfic Salvany).

fusta amb cortines per representar una comèdia, fet pel clavetaire Cebrià Giralt i el fuster Lluís Argelés. A la festa fou convidat el governador de Girona, que sufragà les despeses de mig quintar de pólvora per omplir els mascles o morters destinats a les salves.⁵⁹ També se celebrà una missa a l'església de Sant Esteve i al convent de Sant Martirià en record de les ànimes dels difunts en la batalla. Finalment, al fuster Ignasi Cervià li pertocà escombrar i netejar la plaça Major després d'aquesta concorreguda festa.⁶⁰ A la plaça pública de la vila es muntà un cadafal i allí es representà una comèdia de la qual en desconeixem el títol i la companyia que la va escenificar.

Font: *Diplomatari de Banyoles*. Vol. VI, pàg. 35. Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles, 1993. Document de l'Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany. Fons Ajuntament de Banyoles. Clavariat (1630-1769), signatura 52.

24-27 d'octubre de 1710. Banyoles celebra amb extraordinàries festes les victòries de les armes de l'arxiduc: funcions religioses (en les quals prengué part la capella de Sant Feliu de Girona). Grans il·luminacions, salves, música, entremesos; carrers i places guarnides amb pins i altres arbres,

⁵⁹ El mascles o morters són peces metàl·liques gruixudes i de forma cilíndrica amb la base més ampla, obertes per la part de dalt, on s'introdueix la pólvora. A la base tenen un petit forat per posar-hi la metxa. Els mascles encara avui són utilitzats en la festa tradicional de la Tronada de Reus i estan documentats des del segle XVII.

⁶⁰ ACPE: Fons Ajuntament de Banyoles. Clavariat (1630-1769). Signatura 52.

enlairament d'un globus de paper, representacions teatrals en un cadafal de la plaça pública, etc.

MEMORIAL Y COMPTE

Memorial y compte de tot allò que Sebastià Gomis en lo any 1710, clavari de la vila de Banyoles de ordre y mandato dels honors... de dita vila pagarà per la part tocarà dita vila pagar dels gastos de la festa als 24, 25, 26 y part 27 del mes de octubre del dit any, fetas en actió de gràtias a deute s[atísfets] per los gloriosos triumfos, victòrias y felices successors que la divina magestat ha donat a las armas y justa causa de nostre amat Rey y Senyor Carlos Tercer que Déu guarde essent pabordes eo administadors de ditas festas, elegits per dits senyors Jurats y concell de la dita vila: Amer Blanch, sastre, Baldiri Armadas, adroguer y Francesch Prat, apotecari, ab moneda barcelonesa és lo següent:

– Primo en lo die 22 del dit mes de octubre 1710 he pagat a Asiscle Simon, serrador, Bartomeu Font, bracer y Narcís Famada fuster tots de dita vila dotze sous a casa un per un jornal de fer tella⁶¹ per las lluminàrias en las nits de ditas festas. Són en tot una lliure y setse sous, dich..... 1 lliura, 16 sous.

– Y dit dia he pagat al dit Asiscle Simon dos lliuras y vuyt sous per quatre jornals de estallar dita teya, dich.. 2 lliures, 8 sous. De voluntat de dit Iscla Simon qu'és... lo dalt dit Amer Blanch. 4 lliures, 4 sous

– Ítem als 23 de dits mes y any he pagat a Joan Baptista Planxa, ferrer de dita vila, tres lliuras y setse sous per lo treball de adobar y renovar la graella gran de la plassa Major de dita vila havent-hi afegit trenta-y-vuyt lliuras de ferro nou, dich... 3 lliures, 6 sous.

– Ítem en lo die 27 dels dits mes y any he entregat als dits Amer Blanch y Baldiri Armadas, pabordes eo administradors de ditas festas, vuyt lliuras y catorse sous que sían donadas al pare Fecundo Agulló, lector jubilat agustino, per la charitat de las dos prèdicas ha predicat, so esen[t] lo diumenge de actió de gracias y lo dilluns de difunts que foren als 26 y 27 de dits mes y any y la charitat de una missa. Són en tot... 8 lliures , 14 sous.

– Ítem en dit die y any he entregat als dits Amer Blanch, Baldiri Armadas y Francesch Prat, administradors de las ditas festas vint-y-tres lliuras y onse

⁶¹ Fusta de l'arbre del tell.

sous per la part que dita vila ha de pagar dels quatre músichs y onse cantors han entervingut en sonar y cantat en ditas festas dich.... 23 lliures, 11 sous..

– Ítem dits die y any he pagat y he entregat als dits Amer Blanch, Baldiri Armadas y Francesch Prat, administradors de ditas festas catorse lliuras y disset sous per la part que dita vila havia de pagar del gasto de las carretillas, coets boladors, correus o eo coets de corda y rodas de foch que se gastaren en las tres nits de ditas festas y una lliura y quatre sous a Pere Blanch, tragner de Vilassà per los ports desde Barcelona a dita vila de ditas màquines de foch. Són en tot setze lliuras y un sou dich..... 16 lliures, 1 sou.

– Y dits die y any he entregat als dits administradors de ditas festas dos lliuras de paga als hòmens que cuidaren de provehir las graellas y demés luminàrias, dich... 2 lliures.

– Y dits die y any he entregat als dits administradors de ditas festas set lliuras y tretse sos per pagar los hòmens y cacalcaduras que anaren a cercar y tornaren en sas casals als sits onse cantors. Dich jo Amer Blanc administrador qu'és ver lo dalt dit. Dich jo Baldiri Armadas Blanc qu'és ver lo dalt dit. Dich jo Amer Blanc qu'és ver lo dalt dit.

– Ítem dits die y any de orde de dits jurats y en presència de dits administradors de ditas festas he pagat a Pere Roura, sastre de dita vila, dinou lliuras y deu sos per un die y mitg que ha fet lo gasto de la vida als dits onse cantors y quatre músichs han entretingut a ditas festas a rahó de setse sous per cada un, lo primer die y deu [disset, ratllat] sous per cada un lo mig die perquè esmorzaren y dinaren. ... 9 lliures, 10 sous. Dich jo Pera Roura qu'és ver lo dalt dit.

– Y dits die y any he entregat als dits administradors de ditas festas de una part dinou sous, y sis han pagat a Narcís Cabanellas ,polverer de dita vila, per los cuets llargs gastà lo drach en ditas festas y de altra part divuyt sous se han pagat a Jaume Delom, corder de dita vila per tres lliuras de corda fina se és afegida a la corda llarga de tirar los cuets anomenats correus, eo coets de corda y per lo lloguer de la corda que ha sostingut lo globo de paper eo bonba grossa en lo maig, lo arbre de la plassa tots los tres dies de ditas festas. Donen tot una lliura y disset sous y sis, dich.... 1 lliura, disset sous y sis diners.

– Y als 28 dels dits mes y any he pagat al dit Amer Blanch, sastre de dita vila y altre dels dits administradors de ditas festas sis lliuras, catorse sous y onse diners pres tres canas y quatre palms de tela de Gant per cubrir la figura del drach de dita vila, deu palms de tela blanca, fi y mans per las calsas del home que en las functions porta dita figura del drach, refrescos dels músichs,

ports y compra de pins y otras cosas más llargament contengudas en lo memorial y compta per ell donat, dich.... 6 ll, 14 sous, 6 diners.

– Als dit die y any he pagat a Lluís Argelés, fuster de dita present vila sinch lliuras per lo gasto de fer y desfer lo catafal per la comedia, adobar las alas y otras fustaments de la dita figura del drach y per otras cosas més llargament mencionadas ab lo memorial per ell donat.... 5 lliures.

–Y dits die y any he pagat al dit Francesch Prats altre dels administradors de dites festas deu sous per sinch concas grans de terra de Quart per fer lo llum eo lluminària de tella en las plassas, carrer y llochs haont no hi havia graellas de ferro, dich... 10 sous.

–Y dits die y any he pagat al dit Francesch Prats, altre dels dits administradors de dita festa una lliura y quatre sous per la dieta de anar a Girona de ordre dels senyors jurats per convidar al senyor Governador de Girona a dites festas y juntament per demanar-li com en efecte va donar dos [a]robas eo mig quintar de pòlvora de tiar los pedrers eo mascles, fer la salva en los dits tres dies de festa y quant se cantà lo *Te Deum laudamus*, dich.... 1 lliura, 4 sous

– Ítem he pagat al dit Francesch Prats. ... set sous per tants que ell ne havia pagats a Bernat Pujol, fuster de dita vila per lo treball de carregar y donar foch eo disparar dits mascles en dites salvas... 7

– Després en lo die 27 de dits mes y any de ordre dels dits senyors Jurats y Concell, en la iglésia (f.3v) de Sant Esteve de dita vila se va celebrar un ofici eo cantar general de difunts ab acistència de tots los monjos y beneficiats de dita iglésia y dels religiosos del convent de Sant Martirià y alguns altres sacerdots forasters que's trobaren en dita iglésia y tots celebraren missa per las ànimas dels soldats que moriren en dites batallas y per so he pagat de ordre de dits jurats lo següent:

– Primo als 28 dels dits mes y any he pagat al reverent Miquel Vila prevere y procurador dels aniversaris, missas y cosas pias de dita iglésia de Sant Esteve de dita vila nou lliuras y sinch sous per la charitat de la acistència de cor en dit ofici eo cantar general y de las dites missas que dits reverents monjos y beneficiats de dita iglésia de Sant Esteve han celebrat per las ànimas dels dits soldats que varen morir en dites batallas per las campanas, creu, encens, escolans y demás gastos de dita funerària. Es ver lo dit Miquel Vila... y procurador.

– Y per celebrar dits oficis, los pabordes de la confraria de la sanch de Hyesuchrist de dita iglésia dexaren quatre atxes grans a disminució y havent disminuït quinze onses he pagat als dits pabordes de dita confraria quinze sous dich.... 15 sous.

– Y he pagat al senyor sachrystà de dita Iglésia de Sant Esteve de dita vila per la composició eo ajust de no péndrer ditas atxas dotse sous.... 12 sous.

– (f.4r) Y dits die y any he pagat al pare fra Amadeu Ferrer, procurador del dit convent de Sant Martirià dos lliuras y vuyt sous per la charitat de la acistència de cor ham fet a dits oficis de difunts y sis missas que sis religiosos sacerdots de dit convent han celebrat per las ditas ànimas de dits soldats morts en ditas batallas, dich... 2 lliures, 8 sous. Dich jo que és ver lo dalt dit fra Amadeu Ferrer, procurador de dit convent.

– Ítem he pagat quatre sacerdots dels dits cantors que dit die 27 de octubre han celebrat missa per las ànimas dels dits soldats morts en ditas batallas, sis sous a cada un. Són en tot una lliura y quatre sous dich... 1lliura, quatre sous.

– Y per ocasió de las sobraditas festas de ordre dels dits honorables jurats y administradors de las ditas festas se es renovada y pintada tota de nou la figura del drach de dita vila y per so he gastat y pagat ab moneda barcelonesa lo següent:

– Primo als 16 de dit mes de octubre he entregat al dit Francesch Prat, apothecari, altre dels dits administradors de ditas festas, quatre lliuras y dos sous per aportar de Girona per pintar dita figura del drach sinch lliuras, oli de nous, dos ampollas per aportar dit oli de nous, quatre (f.4v) lliuras blanquet, una lliura adsercol⁶², sis onsas orpiment y dos papers de fum de estampa. Además dels quals colors se han de pagar a dit Baldiri Armadas dos lliuras de verdet han servit per dit efecte... 4 lliuras, 2 sous.

– Ítem he pagat a Joan Baptista Llorens, pintor eo daurador de dita present vila sinch lliuras y dotse sous per lo preu fet de renovar y pintar tota dita figura del drach.

[per dit Joan Baptista Llorens....]

– Ítem als 12 de noembre del dit any 1710 he pagat a Cebrià Giralt, clavatayre de la dita vila, una lliura disset sous y nou [diners] per los claus se li han presos per adobar la dita figura, fer lo catafal de la comèdia, clavar las cortinas en dit catafal y altrás cosas consta ab lo memorial yrebuda de dit Giralt clavetayre... 1 lliura, 17 sous, 9 d.

– Ítem he pagat al dit Baldiri Armadas, adroguer y candeler de dita vila dotse lliuras, deu sous y sis [diners] per dos lliuras y sis onsas de aiguacuit, dos lliuras y sis onsas verdet, sis onsas de adsercol per repintar y acomodar

⁶² Atzarcó o mini.

dita figura del drach per lo gasto de la vida dos dies y mig al dit predicador, disminucions de cera gastada per ditas festas, refrescos de músichs y otras cosas més llargament en son memorial y rebuda dich... 12 lliures, deu sous, 6 diners.

– (f. 4v) Y al dit Francesc Prat he pagat catorse sous per tants ne ha ell pagats a Ignaci Cervià, fuster de dita vila, per fer escombrar y netejar la plassa major per ocasió de ditas festas y quatre sous més que dit Prats ha pagat N. Vidala, viuda per dos concas grans se prenguren per la lluminària de ditas festas esent tot... 18 sous.

... Sebastià Gomis, clavari de la present vila de Banyoles en lo present any, en virtut d'esta se retindrà... la suma y quantitat de cent quoranta lliuras, sis sous y vuyt diners ... 140 lliures, 8 sous y són per tantas ne se han pagadas per las rahons en lo present memorial expresadas y per ser lo ... se li fa la present pòlissa per mà de Llorens Farrer, secretari y firmada dels senyors Jurats a 28 de novembre de 1710. Llorens Farrer, secretari.

Dich jo Salvador Mota, jorat en cap que's ver lo dalt dit. Dich jo [Francisco Ferrer de voluntat de] Miquel Ombrabella, jurat segon, que's ver lo dalt dit.

Si comparem el cas de Banyoles amb altres poblacions catalanes, durant la guerra de Successió s'organitzaren diferents festes en honor als pretendents a la corona espanyola, ja fos el rei borbònic Felip V o el pretendent austriacista, Carles III. Catalunya, durant la guerra, era dividida en diferents bàndols. Per exemple, els dies 12 i 13 de març de 1701 la ciutat de Tortosa celebrà l'arribada del nou monarca, Felip V, amb una gran festa amb representacions teatrals, el cant de "*villancicos*" en honor al rei, balls de nit o bé una espectacular recreació d'una batalla entre moros i cristians amb elements de foc d'artifici.⁶³ En contrast, el 15 de novembre de 1705, després de l'entrada de Carles III a Barcelona, la Diputació organitzà una gran festa en honor a l'arribada del nou monarca, amb *villancicos* compostats pel mestre de capella de la catedral de Barcelona, Francesc Valls.⁶⁴

⁶³ MONTAGUT, M. Rosa. "Música y fiesta barroca: celebraciones en Tortosa en honor de Felipe V (1701)", *Anuario musical*, 59 (2004), CSIC, pàg. 85ss.

⁶⁴ MONTAGUT, M. Rosa. "Música y fiesta barroca: celebraciones en Tortosa en honor de Felipe V (1701)", *Anuario musical*, 59 (2004), CSIC, pàg. 89-90. Vegeu també MARTÍ, Eduard. "Les institucions catalanes davant l'arribada de l'arxiduc Carles. Octubre desembre de 1705". Antoni Saumell i Soler. *Miscel·lània in memoriam*. Universitat Pompeu Fabra, Barcelona, 2007, pàg. 357-372.

L'OCUPACIÓ BORBÒNICA

El domini austriacista durà ben poc, ja que, a partir del mes de desembre de 1710, el duc de Noailles posà setge a la ciutat de Girona amb un poderós exèrcit de 18.000 homes, contra la guarnició de 2.000 soldats. La vila de Banyoles fou ocupada el 12 de desembre, com altres regiments filipistes que es trobaven als pobles del Baix Empordà i el Gironès, pel camí de la conquesta de la plaça forta de Girona. La ciutat immortal capitulà en acabar el mes de gener de 1711, després d'un bombardeig persistent. Els francesos van instal·lar-hi 12 batallons, a part de les tropes allotjades en poblacions de l'Empordà, la Garrotxa i l'entorn de Banyoles.⁶⁵ Així, les tropes borbòniques ja eren ben instal·lades a la vila a principis del 1711, quan els jurats van demanar el dia 22 de febrer un préstec de 1.000 lliures al canonge Xambó de Girona per pagar les contribucions als francesos. El dia 1 d'abril, el marquès *Daparjou* (o més probablement d'Arpajou, castellanitzat com a Arpajón), mariscal de camp i comandant de la vila i l'entorn de Banyoles, ordenà lliurar totes les armes de foc (escopetes, pistoles, carrabines i pedrenyals) sota multa de 500 lliures franceses i servir a galeres.⁶⁶

De fet, entre els mesos de febrer i setembre de 1711 els jurats de la vila pagaren diverses contribucions i servituds per a la manutenció de les tropes franceses del marquès d'Arpajou.⁶⁷ No prou satisfets, a la primavera es van fer obres de fortificació al monestir de Sant Esteve i a la muralla de la vila per ordre del duc de Noailles.⁶⁸ En el *Llibre de Comptes* es troben els detalls sobre les obres de fortificació fetes entre el 18 de març i el 20 de maig de 1711, sufragades per la universitat banyolina i els pobles de la comarca, que

⁶⁵ AA.DD. *Història del Gironès*, Diputació de Girona, Girona, 2002, pàg. 408-412.

⁶⁶ ACPE: Fons Ajuntament de Banyoles. Ordres i Cartes (1711-1752) L97. CONSTANS, Lluís G. *Diplomatari de Banyoles*, VI, CECB, Banyoles, 1993, doc. 1717-1718.

⁶⁷ El marquès d'Arpajou va encapçalar el setge infructuós de Cardona els mesos de novembre i desembre de 1711. En les memòries del mariscal de Berwick surt referit de manera breu el marquès d'Arpajou en l'atac del dia 22 d'agost de 1714 a les immediacions de la ciutat de Barcelona. Vegeu el llibre *Mémoires du Maréchal de Berwick, Duc et Pair de France, & Généralissime des Armées de Sa Majesté*, Tome Premier, Amsterdam, 1739, pàg. 195. El 18 d'octubre de 1711 rebé la distinció del Toisó d'Or pels seus mèrits en les expedicions dutes a terme a Benasc, Solsona, Ribagorça i la Vall d'Aran. Vegeu Julian de Pinedo y Salazar. *Historia de la insigne orden del toyson de oro*, Madrid, La Imprenta Real, 1787, pàg. 475-476.

⁶⁸ ACPE: Fons Ajuntament de Banyoles. Talles i contribucions (1711-1829) Signatura 279. CONSTANS, Ll. G. *Diplomatari de Banyoles*, VI, CECB, Banyoles, 1993, doc. 1727.

es veieren obligats a enviar-hi “terralloners”⁶⁹ per als treballs de reforç del recinte murat.⁷⁰ Durant el mes de juliol, els treballs de fortificació encara foren continuats en el “*fort del monestir*”.⁷¹

L'estada de les tropes filipistes també s'entreu en el llibre d'òbits de la parròquia de Santa Maria dels Turers. El 22 de novembre de 1711 fou enterrat Guillem Veyes “*francès*”.⁷² El dia 1 de març de 1711 fou enterrat el mariscal Llopis del “*Regiment de Escoralla del Regne de Fransa*”.⁷³ El dia 5 de març fou enterrat un tal Pere (sense cognom), religiós francès i almoiner del “*Regiment de Scoralla*”.⁷⁴ Les notícies d'aquest regiment francès possiblement el regiment d'Anjou són referides al seu mariscal de camp, un membre de la família noble francesa Scoraille originària de la regió francesa Alvèrnia.⁷⁵ El 12 d'abril fou enterrat Mr. Jean Monench, capità tinent.⁷⁶ També sembla que era d'origen francès el cirurgià Robert Riche, que morí el 14 d'abril de 1711.⁷⁷ El 13 de setembre de 1711 fou enterrada Anna Maria Piamen, esposa de Joannis Deconte “*militis Germani in Regimine de Raden sen Companyie de Rougar*”.⁷⁸ El 28 d'octubre fou enterrat un tinent francès que fou trobat mort al Puig de Guèmol.⁷⁹ El 23 d'abril de 1712 morí un capità d'infanteria francès.⁸⁰ El 24 de

⁶⁹ *Terralloner* es podria referir a una persona que tragina i transporta la terra.

⁷⁰ ACPE: Fons Ajuntament de Banyoles. Llibre de Comptes (1630-1743) Signatura 4/1.

⁷¹ PALMADA, Guerau. *La muralla de Banyoles*, Quaderns de Banyoles, 10, Ajuntament de Banyoles i Diputació de Girona, 2009.

⁷² ADG: Parròquia de Banyoles. Llibre d'òbits de Santa Maria dels Turers, f. 54r.

⁷³ ADG: Parròquia de Banyoles. Llibre d'òbits de Santa Maria dels Turers, f. 54v.

⁷⁴ ADG: Parròquia de Banyoles. Llibre d'òbits de Santa Maria dels Turers, f. 55r.

⁷⁵ El regiment d'Anjou fou creat a partir de finals del segle XVII i anomenat a partir de l'any 1752 d'Aquitània. Els anys 1701-1713 participà en la guerra de Successió, i en fou mariscal de camp a partir del març 1707 el marquès François-Philippe d'Escorailles. A partir del desembre de 1712, el regiment establert a Catalunya fou comandat pel marquès de Louvois. Aquest regiment participà en la batalla d'Almansa i la presa de Lleida (1707), en el setge de Tortosa (1708) i en el de Barcelona (1713).

⁷⁶ ADG: Parròquia de Banyoles. Llibre d'òbits de Santa Maria dels Turers, f. 55r.

⁷⁷ ADG: Parròquia de Banyoles. Llibre d'òbits de Santa Maria dels Turers, f. 55r.

⁷⁸ ADG: Parròquia de Banyoles. Llibre d'òbits de Santa Maria dels Turers, f. 57v. No s'ha trobat cap referència sobre aquest regiment de probable origen alemany.

⁷⁹ ADG: Parròquia de Banyoles. Llibre d'òbits de Santa Maria dels Turers, f. 58r.

⁸⁰ ADG: Parròquia de Banyoles. Llibre d'òbits de Santa Maria dels Turers, f. 58r.

novembre de 1712 fou enterrada al cementiri de Sant Esteve Catarina, muller de "*Joannis Stimple mility del Regiminy de Bari Germanora in Hispania*".⁸¹

La vegueria històrica de Girona i part de la sotsvegueria de Besalú fou un territori que va resistir els embats del conflicte des del principi fins gairebé al final, defensant de manera persistent la causa austriacista. Així, a partir de 1711 es posava fi al domini austriacista de Banyoles, amb una dominació borbònica que es mantindrà fins a les acaballes de la guerra de Successió l'any 1714 amb la caiguda de Barcelona. La vila, durant el conflicte, es mostrà sobretot partidària del pretendent Carles III d'Àustria, després de les imposicions i servituds que es veieren obligats a costejar durant les continuades ocupacions de l'exèrcit borbònic de finals del sis-cents i principis del set-cents. La festa dels dies 24 al 27 d'octubre de 1710 demostra una clara implicació de les autoritats municipals, com també bona part dels vilatans en la successió de la corona a favor de Carles III d'Àustria. L'espectacularitat dels actes, sufragats amb les arque municipals, amb focs d'artifici, balls i espectacles teatrals feia presagiar una victòria austriacista, però que no tingué lloc, i pocs mesos després, la vila seria ocupada per un destacament francès del duc de Noailles, a les ordres del marquès d'Arpajou. Acabava així el somni dels jurats banyolins i de molts vilatans defensors de la causa austriacista a la corona espanyola.

[Recepció de l'article: 15-1-2013]

[Acceptació de l'article: 18-4-2013]

⁸¹ ADG: Parròquia de Banyoles. Llibre d'òbits de Santa Maria dels Turers, f. 59r. Possiblement es tractés d'un soldat de la regió de Baviera, favorable als borbons, reclutat al regiment reial de Baviera, creat l'any 1709. Tanmateix, aquest regiment fou sobretot operatiu al centre d'Europa durant la guerra. La transcripció del llibre d'òbits podria ser incorrecte per un malentès en la pronunciació.

